

BEKTAŞİLİK VE ALEVİLİKTE HIRKANIN ÖNEMİ

Dursun GÜMÜŞOĞLU*

Özet

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar her zaman düşünceler, inançlar gibi soyut şeyler sembollerle ifade edilmeye çalışılmıştır. İslam'ı varlığın birliği temelinde açıklayan anlayış ve felsefeye bağlı bir yorumu olan tasavvufun da bunun dışında kalması mümkün değildir. Bu anlayış temelinde anlatılmak istenenler bazen açık bazen dolaylı şekillerde ifade edilmiştir. Bunu yaparken sözlü anlatım ve bedensel birtakım hareketlerin yanı sıra özel giysi ve eşyaların da kullanıldığı görülmektedir. Tasavvuf tarihi boyunca hayderî, tennure, rida, asa, seccâde, post, taç, kemer ve hırka gibi semboller, tarikatların algılama ve kabullerine göre hep var olmuş ve bunlara çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Günümüzde Alevilik ve Bektaşilik bazen birlikte bazen ayrı ayrı telaffuz edilmektedir. İslam'ın tasavvufi bir yorumu olan Aleviliği ve Bektaşiliği de yukarıda adı geçen sembollerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Zamanımıza ulaşan fotoğraflarda Bektaşi babalarının Kisve-i Ruhânî veya Libâs-ı Fâhire olarak isimlendirdikleri giysileri, dinî törenlerde ibadet esnasında kullandıkları bilinmektedir. Günümüzde de Bektaşi babaları bu kıyafetleri aynı amaçlarla kullanmaya devam etmektedirler. Anadolu Aleviliği, diğer bir ifadeyle Kızılbaşlık olarak tabir edilen toplulukların inanç önderleri olan dedelerin de hırka, taç gibi sembollerini vaktiyle kullanmış olmalarına, literatürlerinde bulunmasına rağmen günümüze ulaşmadığı, kesintiye uğradığı görülmektedir.

Bu çalışmada, belge ve kaynakların ışığında mutasavvıflara göre tasavvufi sembollerden biri olan hırkanın; ayet, hadis ve menâkıbnâmelerdeki izleri, önemi, tarihsel dayanakları, kullanılma nedenleri ve Alevilik ve Bektaşiliğin yanı sıra diğer tasavvufi ekollerin meseleye nasıl baktıkları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Alevilik, tasavvuf, tarikat, hırka, semboller.

IMPORTANCE AND THE PLACE OF 'HIRKA' IN ALEVIISM AND BEKTASHISM

Abstract

From the beginning of human history, the beliefs and thoughts have been explained by symbols. It is not possible for Sufism to stay out of out of this cannon, since it improves an understanding and interpretation of Islam. Certain things have been expressed directly but sometimes indirectly. Symbols like "hayderî, tennure, rida, asa, seccâde, post, taç(crown), kemer, hırka" have always existed in the history of Sufism according to the sufi perception of Sufi orders's perception and they have been donated with certain meanings

* Araştırmacı Yazar, İstanbul, Türkiye

In this article, we will try to point out the importance of “hirka” (the dervish coat) in hadiths, verses, sagas, historical proofs, reason of usage, understanding in different sufi orders.

Today, Alevism and Bektashism are sometimes mentioned in the same manner and sometimes separately. As a sufi interpretation of Islam; Alevism and Bektashism cannot be separated from symbols. Bektashi baba costumes called “Kısmet-i Ruhânî” or “Libâs-ı Fâhire” are clearly seen in the old photos during they practices of rituals and religious ceremonies. Today, bektashi babas keep wearing the same costumes for the same purpose. The dedes, religious leaders of Anatolian Alevism, in other words “Kızılbas” communities, also used the dervish coat and crown during history. But later, this tradition has been interrupted and cannot be seen today despite its existence in literature in the litterature. Hirka issue will be examined in this article from the view of Alevism, Bektashism and other sufi orders related to documents and resources.

Keywords: Bektashism, Alevism, Sufism, Tariqah, Crown, Symbols.

Giriş

İslam dini, insanın ruhen olgunlaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Kur’an-ı Kerim’deki Yusuf Suresi 2, Enbiya Suresi 10-28., Yunus Suresi 24.-25., Nur Suresi 1. gibi pek çok ayet; aklın kullanılması, inançlı olunması, tefekkür edilmesi, dengeli yaşanması ve yüksek ahlak sahibi olunması konularını içeren öğütlerle doludur.

Kalbi dünyanın fâni işlerinden ayırıp Allah sevgisine bağlamayı amaçlayan manevi yola tasavvuf veya tarikat denilmektedir. Tasavvufun temellerinin Hz. Muhammed döneminde atıldığına ve özellikle Hz. Ali ile devam ettiğine, el almak suretiyle de günümüze kadar kesintisiz ulaştığına inanılır.

Tasavvuf kelimesi, kavram olarak ayet ve hadislerde yer almamakla birlikte anlam ve içerik yönüyle bu ilmin özünü teşkil eden Nahl Suresi 67. ayetinde olduğu gibi “dünyanın geçiciliği, âhiretin ebediliği, Allah korkusu, iyi ahlâk sahibi olmak” şeklinde özetleyebileceğimiz ideallerin Kur’an-ı Kerim’de ve Hz. Peygamber’in sünnetinde ısrarla üzerinde durulduğu görülmektedir.

Dünyada hiç kimse bir diğer insanın tıpatıp aynısı olmadığı gibi, düşüncele- rin, inançların da aynı olması mümkün değildir. Dolayısıyla ne kadar insan varsa o kadar din anlayışı vardır demek isabetli olacaktır.

Toplum içinde her idrak ve zevk seviyesinden insanın olduğu bilinen bir gerçektir. İnsanların tek tipte yaratılmamış olmasının yüce Allah’ın muradı olarak algılanması gerekir. Buradan yola çıkara, tarihsel süreçte olduğu gibi Tanrı’ya layık kul olmak ve ona ulaşma çabası için yöntemlerin de tıpatıp aynı olması beklenmemelidir.

İslam'ın yorumlardan olan tasavvufi ekoller dinin temel kavramlarını, ibadet algılamalarını kabul etmelerinin yanında kendilerine özgü dinî törenleri, zikirleri, nafiye ibadetleri, verdikleri mesajlar açısından kutsal kabul ettikleri giysileri bulunmaktadır. Tasavvufi oluşum olarak ifade edilen tarikatların da kendilerini diğerlerinden farklı kılan “hayderi, tennure, rida, asa, seccâde, post, taç, kemer, hırka” vb. dinî giysileri yüzyıllardan beri mevcut bulunmaktadır.

İlgili çalışmanın ana temasının hırka olması nedeni ile mutasavvıfların bakış açısı ışığında hırkanın tasavvuf ekollerindeki yeri, tarihi, inanç dayanakları, çeşitleri inceleneceği gibi özellikle Alevilik ve Bektaşılıktaki anlamı ile günümüze yansımaları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Bir Tarikat Giysisi Olan Hırkanın Anlamı

Hırka, günümüz dilinde insanları üşümekten koruyan giysi demektir. Eski Türklerde; çapan, şapan, kaftan ve çapkıt kelimelerinin hırka anlamında kullanıldığı bilinmektedir. Dîvân-ı Lügat-i it-Türk'te küçük hırka için çengsü kelimesi kullanılmaktadır (Süslü, 1989: 162). Dede Korkut destanında, özel günlerde giyilen kaftandan ve gelinin damata hediye olarak verdiği kırmızı renkli ‘ergenlik kaftanı’ndan söz edilmektedir (Süslü, 1989: 159).

Hırka, sözlükte “yırtmak, delmek” manasına gelen Arapçanın “ha-ra-ka” kökünden türemekle beraber, “bez parçası, paçavra” anlamlarına da gelmektedir. Yamamak anlamındaki rak’a kökünden türetilen murakka da hırka anlamında kullanılır (İSAM, 1998: 374). Tasavvufta ise derviş giysisi manasında zühdü sembolize etmek için giyilen elbise olarak kullanılmaktadır. Kalın kumaştan yapılır veya içi pamukla beslenir (Develioğlu, 1998: 363). Bazı kaynaklarda ise, çeşitli kumaş parçaları birbirine dikilerek yapılan elbise olarak ifade edilir (Pala, 2009: 204). Günümüze ulaşmış olan örneklerden anlaşıldığına göre boyları dizkapağının altına gelecek uzunlukta cepsiz yapılırdı.

Hırkanın şekli; zamana, mekâna ve tarikatların yorumlarına göre değişmiş ve pek çok çeşidi ortaya çıkmıştır. Tasavvufta hırka, farklı isimlerle anılmakla beraber genellikle “teberrük hırkası” ve “irade hırkası” olmak üzere ikiye ayrılır. Tasavvufta ilgi duyan ancak henüz bir tarikata intisap etmemiş kimselere giydirilen hırkaya teberrük hırkası denir. Muhib kisvesi, muhib hırkası gibi adlar da verilen bu hırkayı giyenlerin, sûfilerden feyz alıp onların edebini takınacağı ve sonunda da müridlik hırkasını giyecek bir seviyeye yükseleceği beklenir (İSAM, 1998: 373)

İrade hırkası ise mürid olanlara giydirilen hırkadır (Uludağ, 2001: 167). Müridin şeyhin elinden hırka giymesi, şeyhinin kendisini dilediği gibi eğitime ve yetiştirme hakkına sahip olduğu, bu eğitimden beklenen faydanın elde edilmesi için müridin kayıtsız şartsız şeyhine bağlı kalmaya söz verdiği, yüklediği görevleri yerine getirmeyi kabul ve ona biat ettiği anlamına gelir. Şeyhin müride hırka giydirmesi sırasında genellikle tekkede bir tören yapılması âdettir. Hırka giydirilme törenlerinde Fatiha Suresi'nin okunduğu bilinmektedir (Öztürk, 1990: 330). Uzak yerlerde bulunan müridlere ise hırka, şeyhin halifeleri tarafından da giydirilebilir.

Hırkanın Tasavvuftaki Yeri ve Anlamı

İnsan, yaratılışı gereği düşünen, düşündüklerinin başka türlü yorumlanabileceğini göz önünde tutan bir varlıktır. Dinin genel doğruları, pek çok insan için yeterli gelirken bazıları için daha fazla ayrıntı bilmek veya bir başka deyişle manevi tarafını öğrenmek ihtiyacı oluşur. Konu ile ilgili olarak Yaşar Nuri Öztürk (1990: 44), Peygamber Efendimizden alıntı yaparak şunları belirtmektedir: “Kur’ân yedi nüans üzere indirildi. Onun hiçbir harfi yoktur ki bir zâhir ve bir bâtın mana taşımasın. Ebu Talib’in oğlu Ali’de bu zâhir ve bâtına ait ilim mevcuttur.”

Bu hadis ve geleneksel yorumlar, kişide meseleyi zâhirde ve bâtında öğrenme merakını geliştirmekte, böylelikle kişinin anlayışına, inanışına en yakın hissettiği tasavvufi ekollerin birisine yönelip girmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durum, toplum içinde el almak, yola girmek, ikrar vermek, intisap etmek, nasip etmek vs. olarak ifade edilir.

Tarikata girmek olarak özetlenen süreçte her sûfi inanışının kendisine ait, diğerleriyle benzeşen veya farklılaşan tarafları bulunmaktadır. Allah’a layık bir kul, topluma yararlı bir insan olmayı amaçlayan müridler kendi düşünce yapılarına uygun tarikatlara girdiklerinde karşılıklarına çıkan en önemli ortak öğelerden birisi hırka giymektir. Askerlerin, polislerin, doktorların, hukukçuların, işçilerin özel giysileri olduğu gibi tasavvufi ekollerinin de kendilerine özgü kıyafetleri hep var olmuştur.

Hırka giymek konusuna tasavvufun genel kuralları açısından bakıldığında ise, şeyh ile mürid arasında bir gönül bağı oluşması ve talibin mürşidin gösterdiği yoldan ilerleyerek nefsin tuzaklarından kurtulmaya çalışmasını ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak Allah’a layık mümin-i muvahhid bir kimliğe sahip olunması amaçlanmaktadır. Eğer bir mürid, bir şeyhin hükmü ve sohbeti altına girer ve onun edebiyatı edeplenir, onun hâli ile hâllenirse şeyhin bâtınından müridin bâtınına manevi bir akışın mümkün olduğuna inanılır (Uluç, 2001: 18). Yola giriş, mürşide bağlanmayla beraber aynı zamanda Hz. Peygamber’in sünnetini uygulamak olarak değerlendirilir.

Dolayısıyla müridin giydiği hırka, mürşidi ile arasında yapılan karşılıklı sözleşmenin ifadesidir.

Tasavvufi ekollerden birisine dâhil olmak, Peygamber Efendimizin “Ölmeden evvel ölüünüz.” hadisine istinaden can bedeni terk etmeden insan geçmişte yaptığı günahlara tövbe edip yaşamında yeni bir sayfa açması anlamında yorumlanmaktadır.

Konu ile ilgili olarak Kara (1992: 32), bir eserinde şunları söylemektedir: “Süfilere göre kişinin tasavvufi hayata girişi bir nevi ‘ikinci doğuştur’ bu doğuşla birlikte iki türlü temizlik gereklidir. Birincisi, boy abdesti, normal abdest, üst-baş temizliğidir. İkincisi ise fikir ve ruh temizliğini ifade eder. Bu ikinci temizliği gerçekleştirmek için yapılacak ilk iş, hata ve günahları terk ederek hakka ve hakikata yönelmektir. Bu, tövbe ile gerçekleşir. Tövbe nedir sorusuna Cüneyd, Günahı unutmandır; Tusterî Günahı unutmamandır şeklinde cevap vermiştir. Cüneyd, devam ederek: ‘Tövbenin üç çeşit manası vardır. Birincisi pişmanlık, ikincisi Allah’ın yasakladığı şeyleri tekrar yapmamaya kesin karar vermek, üçüncüsü ise yapılan haksızlıkları gidermek için çaba sarf etmektir.’ demiştir.”

Tövbe etmenin başlangıcı kabul edilen hırka giyme, Allah’ın rızasını kazanmaya yönelme niteliğindedir. Nasıl ki Yusuf’un gömleği ile Yâkup’un gözleri eski hâline döndüyse, hırka giyen müridin de öylece hakikate ulaşmasına sabır ile vesile niteliğindedir. Hırka, onu giyen kimseler üzerinde farklı anlamlar kazanmaktadır. İyi hâlli Müslümanlar üzerinde şeriatın emirlerine sıkı sıkıya bağlanmayı ifade ederken ârifler için kalp tasfiyesi ve nefis tezkiyesi anlamlarını içermektedir (Uluç, 2001: 25).

VII. ve VIII. yüzyıllarda yaşamış olan bazı zâhidler yün ve çuhadan yapılan, abâ veya sûf denilen kalın ve kaba elbiseler giymeye başlamışlardır. Bu, onların dünyaya önem vermedikleri, nefislerinin rahatını düşünmedikleri ve gösterişten kaçındıkları anlamına geliyordu. Giydikleri elbise yünden, yani sûtan yapıldığı için genellikle sûfi ve tasavvuf kelimelerinin bu kökten geldiği kabul edilir. Böylece hırka giymenin tasavvuf yoluna girmek için aidiyeti belirgin hâle getirmede önemli bir öge olduğu görülmektedir.

Mutasavvıflara Göre Hırka Giymenin Tarihsel Süreci ve Kur’an-ı Kerim’deki Dayanakları

Hırka giymek, tasavvufi hayata girişi ifade eden, temeli ilk dönem zahidlerine kadar uzanan eski bir gelenektir. Bu gelenek, sûfilerce; ahit almak ve zikir telkini ile birlikte manevi yola girişin üç temel unsurundan birisi olarak değerlendirilmiştir (Uluç, 2001: 11).

Tarikat ehlinin giydikleri ve taşıdıkları kutsal emanetlerden birkaçı yukarıda da bahsedildiği üzere hulle, destegül, hayderî, tennure, rida, âsâ, sevvaded, post, taç, kemer, hırka olarak özetlenebilir (Âgâh Bin Salih El İstanbulî, 2005: 121).

Yahya Âgâh Bin Salih El-İstanbulî (2005: 124), eserinde hırka için, “Adem Sa-
fiyullah, Nuh Neciyullah, İbrahim Halilullah, İsa Ruhullah, Muhammed Habibullah
olmak üzere beş peygamber giymiştir.” demektedir.

Uluç (2001: 14), yayınlanmamış tezinde hırka için, “Hırka, tasavvuf tarihi-
nin genel kabul gören üçlü taksimi içinde yani; Asr-ı Saadet’ten başlayıp Ma’rûf el-
Kerhî’nin vefat yılı olan 200/815 tarihine kadar olan ‘Zühd dönemi’, 200/815 yılı-
ndan Abdulkâdir Geylânî’nin vefat yılı olan 561/1166 tarihine kadar olan ‘Tasavvuf
Dönemi’, tasavvufun kurumlaşmaya başladığı ve 561/1166 yılından günümüze kadar
devam eden ‘Tarikatlar Dönemi’ içinde, temelde aynı olmakla birlikte ayrıntılarda
farklı anlamlar kazanmıştır. Zühd dönemi itibarıyla hırka, tasavvufun genelde kelime
kökeni olarak türediği kabul edilen sûf, yani kaba, yünlü elbise ile yakın anlamlar
ifade etmekte, XI. yy’dan itibaren hırka ve murakka’nın kullanımı artarken sûfun kul-
lanımının azaldığının gözleendiğini” demektedir.

İlk dönem zahidleri, Hz. Peygamber dönemindekine benzer bir yaşam tar-
zı sürmek istemişlerdi. VIII. yüzyılın başlarından itibaren, içinde yaşanan devrin
getirmiş olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik değişiklikler, zamanın mutasavvıfları
tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkinin ifadesi de, toplumdan uzak durmak
ve dönemin baskın hayat tarzı olan ve bir anlamda sûfilere göre lüksün simgesi olan
şeylerden uzaklaşmak şeklinde olmuştur.

Hz. Ali’nin katledilmesi ve halifelüğün ortadan kaldırılmasını takip eden kar-
maşa, Medine’nin içinde bulunan her şeyin yağmalanması, Şam’daki Emevî idaresinin
toplumsal hayata egemen olması gibi sebepler, birçok samimi Müslüman’ın münzevi
bir hayata yönelmesine neden olmuş ve bu mistik hayat tarzı da dindarlıkla eşdeğer
anlam taşımaya başlamıştır. Bunun somut sonuçlarından birisi de bu inanışta olan-
ların farklı yünden yapılmış bir elbise giyerek düşünce ve inanış yapılarını özgün
biçimlerde ortaya koyuşları olmuştur.

Tasavvuf kaynaklarında Hz. Peygamber’in Ehl-i Beyt’ini abası altına alması,
şair Kâ’b bin Zühre’ye hırkasını vermesi, Kur’an-ı Kerim’deki Yusuf Suresi’nde Hz.
Yusuf’un gömleğinden bahsedilmesi, hırka giymenin tasavvuf adabı içinde yer al-
masına delil olarak bahsedilir. Ayrıca peygamberimizin hırkasının Veysel Karani’ye
verilmesini vasiyet ettiği yaygın bir inanıştır (Uluç, 2001: 41).

Tekke ve zâviyelerin 1925 yılında çıkarılan kanunla kapatılmasının ardından kılık kıyafet devrimi yapılarak hırka, taç gibi tarikatlara özel giyim şekli de dönemin şartları gereği yasaklanmakla beraber, insanlık tarihinin her döneminde farklı amaçlarla da olsa giyim önemli bir yer tutmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de A'râf Suresi'nin 26. ayeti "Ey Âdemoğulları! Şu bir gerçek ki size, edep yerlerinizi örtecek giysi de indirdik, süs ve gösterişe yarayacak giysi de... Ama korunup sakınmaya yarayan giysi en hayırlısıdır. İşte bu, Allah'ın ayetlerindedir. Düşünüp öğüt almaları umuluyor" ve 31. ayetinde "Ey Âdemoğulları! Tüm mescitlerde süslü, güzel giysilerinizi kuşanın. Yiyin, için fakat israf etmeyin. Allah israf edenleri sevmez." şeklindeki ifadelerin mutasavvıflar açısından hırka giymeye delil olduğunu görülmektedir.

Bazı mutasavvıflar; "Takva elbisesinden maksat zühd sahibi dindar kimselerin elbiseleridir ve muttakiler hırkasıdır. O hırkayı giyen, hırka sayesinde, haramdan, kibirden, nefsin hatalarından kaçınır ve bir nevi perhizdir." demektedir. İbn-i Arabî ise ayetle ilgili olarak şöyle söylemektedir: Dış elbiseden zaruri olanı, edep yerlerini örtecek olan miktardır ki o da vikâyeden (sakınma, korunma) müştak, takva elbisesidir. Süs olarak giyilen elbise ise kendisiyle süslenilen elbise olup Allah'ın ihsan ettiği bir ziynettir. Allah bu ziyneti kulları için gaybının hazinelerinden çıkarmış, hem dünya hem de ahiret günü müminlere has kılmıştır (Uluç, 2001: 30).

Allah'tan korkmanın önemi, "Takva elbisesi" giymeye benzetilerek ifade edilmektedir. Takva elbisesinin giyen kimseyi örterek, giyen kişiyi zararlı şeylerden koruyacağına inanılır.

Mutasavvıfların hırka giymenin önemine çeşitli şekillerde vurgu yapmalarına ve kendi erkânları içinde uygulamalarına rağmen bunun karşısında olanların varlığı da bilinmektedir. Örnek vermek gerekirse Kuşadalı İbrahim Halvetî, sülûk ve irşad için tekke ve merasime ihtiyaç olmadığını, bunların sonradan ortaya çıkmış şeyler olduğunu belirtmiştir (Öztürk, 1990: 193).

İbn-i Teymiyye ise, iki sebepten dolayı hırka giymeye itiraz etmektedir. Bunlardan birisi; Hz.Peygamber'in sadece yünlü elbise giyerek başka çeşit elbise giymemesi gibi bir sünnetinin olmaması, ikincisi ise hırkayı giyen kimselerin, bu elbiseyi şöhret kastıyla giymeleridir. Bu sebeple de çok bayağı elbiseler giyerek insanlara zühdünü teşhir eden kimselerle, çok kaliteli elbise giyerek zenginliğini teşhir edenlerin, amacının şöhret olması münasebetiyle ikisinin de aynı olduğunu düşünmesidir. Bu da tabii olarak Suyûtî'ye kadar niçin bu konuda herhangi bir izahın olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Böyle bir uygulama niçin 900 yıl saklı kalmıştır? Hırka giymek, fıkıh usulü deyimiyile umûm-ı belvâ, yani toplumun genelini ilgilendiren bir iş

olmasına rağmen, acaba niçin Hz. Ali ile Hasan arasında sıkışıp kalmıştır? Anlaşılan Suyûtî, bu durumu umûm-ı belvâ olarak görmemektedir. Ayrıca sonraki dönem sûfileri bu konuya şöyle bir yaklaşım da sergilemektedir:

Hırka ve murakka, İbnü'l-Cevzi ve İbn-i Teymiyye gibi Selefî âlimler tarafından şiddetle tenkit edilmiş, bunun dinde yeri olmayan bir bid'at olduğu belirtilmiştir. İbn-i Haldun, hırka giymenin tasavvufa Şiilikten geçtiğini ileri sürmüştür (Uluç, 2001: 46). Tasavvufi ekollerden olan Melamilikte ise niyetleri esas olarak kabul edildiğinden taç, hırka gibi tarikat giysileri kullanılmaz (Öztürk, 1990: 376).

Hırka giyme konusunda her konuda olacağı gibi olmazsa olmaz olarak kabul edenler olduğu gibi, sadece bir merasimdir, olması şart değildir diyenler de olmuştur.

Tarikatlarda Hırkanın Anlamı, Renkleri ve Yorumları

Tarikatların büyük bir kısmının kendine özel hırka, taç, tennure gibi özel giysileri olup, inanç yapıları veya geleneksel yorumları nedeniyle farklı renklerde hırkalar kullanılmıştır.

Tarikatlar döneminde özellikle hırka giymeye büyük önem verilmiştir. Kıyafeti fazla önemsemeyen Nakşibendiyye'de bile hırka, feyz almanın yollarından biri olarak kabul edilir. Fütüvvet ehli, hırka yerine daha çok şalvar kelimesini kullanır. Hırka giymeye karşı olan melamet ehli içinde bile nefsi hor görmenin ve kınanmanın bir ifadesi olarak zaman zaman eski ve yamalı hırka giyenler olduğu bilinmektedir.

Yine bazı sûfiler, hırkanın renginin siyah olmasını tercih etmişlerdir. Çünkü siyah, renksiz olup seyr-i sülûkta makamların sonuna ulaşmayı ve koca derya olan gaybın sınırında durmayı simgeler (Uluç, 2001: 26).

Hırka giyme konusunda daha itinalı olan Mevleviler de hırkaya deruni anlamlar yüklemişlerdir. Nitekim onlar, hırkayı kabir, sikkeyi de mezar taşı olarak kabul etmişlerdir (Gölpınarlı, 1963: 42). İbn-i Arabî ise hırka giymek için yeşil ölüm tabirini kullanmaktadır.

Beyaz renk hırka, âşıkların giysisidir, ferahlığı ve gamsızlığı ifade eder. Siyah renk, hüлле zahitlerinin giysisidir, çünkü onlar rahatlıktan uzak dururlar, rahatlık onların derecesini düşürür. Yeşil hüлле, cennet giysisidir, gözün nurunu artırır. Sarı hülle İmam Hasan, zehirlendiği vakit giyinmiştir. Kızıl hülle Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da giyinmiştir. Mavi hülle ise zındıklar ve münafıklar giyinmiştir (Ağah Bin Salih El İstanbulî, 2005: 124).

Abdulkâdir Geylânî, “Hırka giymekte esas olan, müridin iyi ve güzel kimse-lerin süsüyle süslenmesidir.” demiştir. Öyle ki, mürid bu hırkayı giydikten sonra, bir kötülük yapmaya kalkıştığında hırka ona edebe sarılmayı hatırlatır. Mürid de o kötü işi yapmaktan vazgeçer ve tekrar iyi şeylere yönelir.

Gölpınarlı'nın da ifade ettiği gibi hırkanın şekli konusunda tarikatlar arasında önemli bir farklılık yoktur. Zaten sufilerin hırka ile ilgili olarak yazmış oldukları risalelerde, şekle dair teferruat, hatta basit bilgiler dahi verilmemiştir. Bizim bu bilgilere ulaşmamız, sonraki dönemlerde yazılan eserler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bununla birlikte hırkaya düğme dikilmesinin hoş görülmemesi ve bazı deruni anlamların bulunduğuna işaret edilmesi dikkatimizi çeken noktalardır. Mevlevilikte hırkanın rengi siyah, mavi veya beyaz olabilir. Tarikata girenler siyah, belli dereceye ulaşanlar mavi, sülûkunu tamamlayanlar beyaz hırka giyer (Uludağ, 2001: 166).

Sonuç itibarı ile her tarikatın hırkaya yüklediği farklı anlamların renkler ve şekillerle ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bektaşilik ve Alevilikte Hırka Anlayışı

Tasavvufun ortak değerlerinden olan hırka, Bektaşilikte de çok önemli bir yere sahiptir. Hırka, kimsenin ayıbını görmemenin, gördüğünü örtmenin ve görmediğini söylememenin simgesidir. Mevlevilikte hırkanın yenlerinin bol olmasının kusur örtmeyi ifade ettiği şeklinde yorumlanırken, Bektaşilikte hırkanın yenlerinin dar olması kusur görmemenin yaşam tarzı olması gerektiği vurgusuna işaret etmektedir.

Bektaşilik inancının temel eserlerinden olan Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi'nde Hünkâr'ın hırka giymesi şu sözlerle aktarılır: “Hacı Bektaş dergâha döndüğünde mürşîdi, Ahmed Yesevî'ye şeyhinden kalmış olan tâc, hırka, sofra, çerâğ, alem, seccâde gibi emânetleri kendisine teslim eder. İcâzet ve hilâfetnâme vererek halifelik katına ulaştırır” (Noyan, 1998: 20).

İmâm Caferü's-Sâdık'ın kendi hırkasını Beyazid Bistâmî'ye bıraktığı, ehli meydana çıkıncaya kadar onda emanet durmasını söylediği, hırkanın ondan Şeyh Lokman Perende'ye geçtiği, onun da teberrüken hırkayı bir defa giyüp güzelce sakladığı, Hacı Bektaş Velî ortaya çıkınca bu hırkayı, Caferü's-Sâdık hazretlerinden beri gelen emre uyarak, Horasan Erenleri huzurunda Hz. Pir'e tevhid, tezkir ve tekbir ile giydirip teslim ettiği bildirilmektedir (Noyan, 1998: 21).

Bektaşî ulularından Kaygusuz Abdal, Alâiyye Beyi'nin oğlu Gaybî'dir. Gaybî, kaynaklarda, okla yaraladığı geyiği kovalayarak Abdal Mûsâ Sultan Dergâhı'na kadar girdiği, orada kalarak mücerret ikrarı verdiği, tıraş olup, tâc, kemer ve hırka giydiği bilinmektedir (Noyan, 1998: 284).

Alevilik Bektaşilik inancında çok önemli yere sahip olan ve İmam Cafer-i Sâdik'a ait olduğu kabul edilen Buyruk adlı eserde hırkanın önemi ve içeriğine ait vurgular bulunmaktadır (Aytekin, 241). Bedri Noyan Dede Baba (2006: 332) bir eserinde hırka ile ilgili olarak şunları kaydetmiştir: “Hz. İmâm Ca’fer Sâdik Radiyallâhü teâlâ anh Tarık-i Âliyye hakkında beyân eder. Eğer hırka giyen kişiye suâl ederlerse:

- Hırkanın îmânı nedir, ve guslü nedir ve kilidi nedir, farzı nedir, sünneti nedir, varlığı nedir ve cânı nedir ve teni nedir ve âyinesi nedir ve durağı nedir ve mekânı nedir?

El-cevâb: İmânı settârlıktır, yani örtücülüktür. Kiblesi, Pîr'dir. Ve guslü: Tecrîdliktir. Sünneti: Kâil olmaktır ve irâdettir. Ve bağlaması: Hürmettir Er-Hakk yoluna. Ve kilidi: Tekbîrdir, yani zâhiri ve bâtını geru atmaktır. Kemâli doğruluktur. Ve eteği Dervîşliktir. Ve yen'i: Tarikattir. Ve kiblesi: Pîr, Muhammed-Alî'dir. Durağı ve mekânı: Nübüvvettir. Ve gönlü: Evliyâlar nazarına teslim olmaktır.

Eğer suâl ederlerse: Hırka-i şerîf neden yaratıldı?

Cevâb vire kim: Lü'lü'den (inci'den) yaradıldı.”

Bir başka eserinde ise (Noyan, 2010: 390); “Eğer sorsalar; hırkanın yakasında ne yazılmıştır?” Eyt ki: “Lâ ilâhe illallâh Muhammed Rasûlallâh. Eteğinde Ali Veliyyullah. Çün hırka giyesin, bu şartları bilesin tâ ki hırka sana helâl ola.” Hırka oldur ki, yünden ola. Zirâ kim cemi hırka ehlinin hırkası yünden idi. Evvel hırkayı Âdem Peygamber giydi. Ol vakit kim Âdem Peygamber'i Havvâ ile Uçmak'tan dünyaya gönderdiler, üryân idi. Cebrâil bir koyun getirdi. Yünün Havvâ eğirdi, Âdem dokudu. Kilim eylediler, giydiler. Ve dahi Mûsâ'nın donu yünden idi” demektedir.

Cavit Sunar (1975: 162), bir eserinde Bektaşilikteki hırka hakkında şunları söylemektedir: Hırkanın imanı: Mürşidini sevindirmek, Kiblesi: Pîr, Zâhiri: Her nesneyi örtmek; Pîri anlamak, Bâtını: Edeb, sırr-ı hakikat, Guslü: Dünyayı terk, Namazı: Hakkına kanaat, ululuk, arılık, Farzı: Mürşide muhabbet, Sünneti: Hizmet, Canı: İrade, icazet, Kilidi: Tekbîr, Üstüvâsı: Didar, Yen'i: Tarikat, Eteği: Dervîşlik. Dervîşlik odur ki cümle âlem yok olsa insan kendine hiçbir dert edinmemek, yani kendinî tamamen yok bilmek. Yakası: Uzlet, sürûr.

Hırkanın yakasında şunlar yazılıdır: Yâ Sabûr! Yâ Şekûr! Yâ Hâlim! Yâ Mecît! Yâ Kerim!

Hırkanın içinde şunlar yazılıdır: Yâ Vâhid! Yâ Ahad! Yâ Samed! Yâ Ferd!

Hırkanın ardında da şunlar yazılıdır: Yâ Hâlık! Yâ Vekîl! Yâ Velî! Yâ Şehid! Bütün bunlarla birlikte Hırka giymenin başlıca şartı ayıpları örtücü olmaktır.

Bektaşî babalarından Mehmed Süreyya Baba'nın hicri 1338-1340 tarihinde yazdığı ve Ahmet Gürtaş (1995: 148) tarafından çevirilen bir eserde "Kurretü'l-'ayün-i Eh-i sünnet Hazret-i İmam Hasan ve Hüseyin Efendilerimizin mübarek Hırka-i Saadet-i Nebeviyeleri altına alıp orada telkîn ve emânet buyurdıkları esrâr-ı ilâhiyyedir. Nasıl ki, o nebiyy-i Muhterem (sav) emanet-i ilâhiyyeyi Ehl-i Beyt'ine ale'l-âşikâr tevdi' buyurmadılar. Vâris-i ilm'ün-Nebî olan ehlu'llah-ı ızâm dahî bu bahsi her bir vecihle gizlemiş; Hazret-i Pirim de kendi meydânına dâire-i kisâ olmayan ağyârı kabul etmemek suretiyle setretmiştir" sözleriye hırkanın önemini vurgulamaktadır. Böylelikle Bektaşî babaları tarafından hırka geleneğinin günümüze kadar ulaşması peygamberin sırlarını kendi çok özellerine aktarmasının sembolü olarak yorumlandığını ifade etmektedir.

Bektaşî Halife Babalarından Turgut Koca (1998: 2) ise hırka hakkında şunları belirtmiştir: Bu yüce bilgileri Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ashâb-ı suffa denilen önceleri kırk sonra üç yüz altmış ere yükselen barışta yalnız İslam ilimleri ile savaşta ön saflarda çarpışan sahabilerdir. Yiyecek ve giyecekleri peygamber tarafından karşılanırdı. Peygamberin evinin sofasında yattıkları için bunlara Ashab-ı suffa yani suffa ashâbı veya İhvân-ı safâ yani safâli kardeşler denirdi. Bunlardan on yedi kişisine tac ve hırka giydirilmiş ve kemer bağlanmıştı. Dervişlik aşamasına çıkarılmıştı.

Bektaşî babalarından XVII. yüzyılda yaşamış Bedrî ve XVI. yüzyılda yaşamış olan Yetimî, şiirlerinde hırkanın önemini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

*Fakr-ı hâlde ey dil âbâdi kılan Bektaşidir,
Hırka-pûş olmuş ve lîkin kâm alan Bektaşidir
Ziyet-i dünyâyı terk idüb abâ-pûş oldular
Nâr-ı aşk'ullâha yânuş yâkılan Bektaşidir
Nutk-u Pir'den ey neâm gûş eyle cânâ sen de bil
Tâş atan bizdendir ammâ attıran bizden değil
Bedrî ta'n ider seni âlem sakın olma melil
Sen bilirsin bahri-i ummâna dalan Bektaşidir*

* * * *

*Bu harâbât ehli pend'in der isen gel eyle gûş
Âri kıl mir'ât-ı kalbin olasın bin bire dûş
Köhnesîne hor bakup anlar demeyin hırka-pûş
Birgün ola ettire esrâr-ı aşk-ı bahri cûş
Hacı Bektâş Velî Hünkâr'ı var Bektaşî'nin*

*Bu ikilik perdesinden geç olasın tâ ki pîr
İnd-i Bârî'de **Yetimî** bir olur bâý ü fakîr
Yâ İlahî dâm-ı nefis içre bizi koyma esîr
Bizdedir velhâsül zâhir ve bâtın cümle sırr
Hacı Bektâş Veli Hünkâr'ı var Bektaşî'nin*

Bektaşilik yoluna girecek olanların ikrar töreni sırasında arakiye, teslim taşı ve tığ-bendleri tekbirlenir. Baba, Kur'an-ı Kerim'den ilgili ayetleri okur. Yola intisap böylelikle gerçekleşmiş olur. Hanımların ise tennureleri, başörtüleri, teslim taşları aynı yöntemle tekbirlenir. Hırka, hayderiye, tennure, taç giyme töreni dervişlik erkânı sırasında uygulanır. Bu erkân yapıldıktan sonra derviş, artık geleceğin baba adayı demektir. Türkiye'deki Bektaşî babalarının, dervişlerinin hırkaları diz altına gelecek uzunlukta, genellikle siyah renktedir. Ehl-i Beyt soyundan olanların ise yeşil renk giydikleri bilinmektedir. Siyah renk, tasavvufun genel kabulleri çerçevesinde kusur görmemeyi ifade etmektedir. Çok az sayıda toprak gibi olmayı ifade eden kahverengi hırkalar da bazı babalar tarafından giyilmiştir. Yurt dışında yaşayan Bektaşî babaları ise genellikle arı ve duru olmanın önemine vurgu olması yönünden beyaz renk hırka giymektedirler. Renklerin farklı olmasına rağmen değişmeyen ortak tarafları ise kollarının bileklere doğru uç kısımlarında ve hırkanın boyun etrafından etek uçlarına kadar olan yerlerinde On İki İmamlar'a bağlılığı sembolize etmesi için on iki sıra dikiş bulunmasıdır. Ayrıca bu hırkalarda cep ve düğme de bulunmaz.

İslam'ın tasavvufi yorumu olan Aleviliğin, günümüze ulaşmış bir hırka örneği olmamakla beraber, gerek buyruklarda gerekse şiirlerde hırkanın dedeler tarafından kullanıldığını tespit edilmektedir.

Pîr Sultan'ın şiirlerinde de hırka ile ilgili ögelere rastlanmaktadır (Öztelli, 1971: 104):

*Hazret-i Şâh'ın âvâzı
Turna dönen bir kuştadır
Âsası Nil deryasında
Hırkası bir dervîştedir*

*Mürde Pîr Sultan'ım mürde
Özümüz asılı darda
Yemen'den öte bir yerde
Daha Düldül savaştadır*

Pir Sultan başka bir şiirinde ise;

*Mürşit huzurunda dâra durmağa
Dâra durup Hakk'a boyun vermeğe
Muhabetten geçip hurka giymeğe
Çar pâreden dervîş şalın var mıdır?*

*Pîr Sultan'ım senin derdin deşilmez
Derdi olmayanlar derde dûş olmaz
Rehbersiz mürşitsiz yollar açılmaz
Mürşit eteğinde elin var mıdır? demektir (Öztelli, 1971:327)*

Pir Sultan'ın bu sözleriyle inancın geleneğinde yakın yüzyıllara kadar hırkanın, tacın kullanıldığı sonucuna varıyoruz.

Ayrıca Aleviliğin temel eserlerinden biri olarak kabul edilen ve Taşğın (2003: 78) tarafından yayına hazırlanan Şeyh Sâfi Buyruğu'nda: “Eğer sorsalar, hırkanın yakasında ne yazılıdır?” Eyt ki: “La ilâhe illallâh Muhammed Rasûlallâh. Eteğinde Ali veliullah” ve hırkanın beline ne yazılıdır? yâ kabûl, yâ şekûr, yâ kerîm, yâ mürşid ve hırkanın eteğine ne yazılıdır? yâ vâhid, yâ ferd, yâ samed ve hırkanın zâhiri izzetdür ve bâtını nurdur. Çün kim hırka giymek murad eylersen bu şartları bilesin tâ ki hırka sana helâl ola. Hırka oldur ki: Yünden ola. Zirâ kim cemi hırka ehlinin hırkası yünden idi. Evvel hırkayı Âdem Peygamber giydi. Ol vakit-kim Âdem Peygamber Havvâ ile Uçmak'tan dünyaya gönderdiler, üryân idi” sözleri hırkanın önemine işaret etmektedir.

Alevilikte Şeyh Safi Buyruğu, Menâkıbu'l-Esrâr Behçetü'l-Ahrâr ve İmam Cafer Buyruğu olarak bilinen temel eserlerde hırka ile ilgili bahisler bulunmaktadır.

Doğan Kaplan (2010: 247), bir eserinin üç sünnet yedi farzın, altıncı farzı ile ilgili bölümde “Musahibini, hakikat-ı Hak cemine götürmelidir. Tövbe ehli olup, sahib-i irşad olmalıdır. Daima günahına tövbe edici olmalıdır. Tâlipler evliyaya irâdet getirip tövbe almalı ve biat etmelidirler. Beli berk olmalıdır. Halifeden hırka giymelidir. Halifeden el tutup tövbe kılmaktır” sözleriyle Buyruklar'da hırka giyilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır.

Türkiye'nin özellikle Hatay yöresinde yoğunlukla yaşayan halk arasında Arap Aleviliği olarak adlandırılan Nusayriliği de bu yazımızda gözardı etmemiz mümkün değildir. Bu nedenle onlar hakkında birkaç şey belirtmemiz gerekecektir. Muhammed Nusayr bin Bekriyyü'n-Nemîrî'nin kurduğu yola bağlı olan Nusayrilerde söz verme (ahd-ü peymân) erkânı bulunmaktadır (Palabıyık, 2010: 35). Bektaşilerin ikrar töreninde, bir kişinin kefil olması ile yerine getirilen bu erkân, Nusayrilerde iki kişi tarafından tezkiye edilmek suretiyle yerine getirilir. Böylece aralarına alınacak, on sekiz yaşını doldurmuş olan genç, o güne kadar babasının kendisine vermiş olduğu hazırlayıcı terbiye ile mensup olduğu topluluğun da güvenini kazanmış olduğunu anlayacaktır.

Bektaşilikte de rehber, abdest aldirarak talibi önceki yaptıklarından arı bir hâle getirir. Mürşid de ondan kefil ister ve sonra tövbe ettirerek o andan sonrası için yapılacak telkine göre hareket edeceğine dair ona söz verir.

İkrar töreninde rehberi tarafından Şeyhü'l-vilâye huzuruna çıkarılan genç diz çöker, Şeyh, onun beline Bektaşilikteki tığ-ı bend gibi “Rıbât-üş-şeri'a” bağlar. Başına da yeşil destârî “Tâcü'l-Hakikat” dedikleri bir keçe külâh giydirilir. Rehberi de arkasına “Hırkatü'l-ma'rifet” veya “Kabâü'l-ma'rifet” denilen bir fahir, yani bir hırka giydirir. Tâlip Nusayri şeyhi önünde diz çöker. O da ona gerekli olan telkinini yapar.

Bundan sonra tâlib, Mürşîdin sol ilerisinde delili ile yan yana ayakta durur ve bu İhvân-ı meclis veya Meclis-i üns'te bulunanların her biri kendisine hiç değilse bir ufalık aydınlatici, yani irşad edici söz söylerler.

İslam'ın bätını yorumlarından olan Alevilik, Bektaşilik ve Arap Aleviliği olarak tabir edilen Nusayriliğin temelinde de özel ibadetler ve gizlilikler bulunmakta olup ancak intisap etmiş olanların katılabildikleri dinî törenler bulunmaktadır.

Sonuç

Hırka, sûfi hayat tarzını yansıtan en önemli sembollerden birisidir. Tasavvuf ehli kişilerce hırkanın tarihinin Hz. Âdem'den başlayarak Hz. Muhammed'e, oradan Hz. Ali vasıtasıyla günümüze ulaştığına inanılır. İlk dönemlerde kılık-kıyafetteki zühd ile özdeş sayılabilecek olan hırka giymek, daha sonraları bir şeyhe teslim olmayı ve tasavvufi terbiyenin nihayetinde şeyh tarafından verilen icazeti ifade etmektedir.

Mutasavvıflar her ne kadar hırkayı giyecek kimseye göre mürşîdin sohbetiyle bereketlenmek ve hayır duasını almak isteyen kimselere teberrük hırkası; tasavvufi hayata girmeyi ve mürid olmayı isteyen kimselere de irade hırkası şeklinde kısımlara ayırmışlarsa da Bektaşilik'te bunun sadece dervişler ve babalar tarafından giyildiği tespit edilmektedir.

İslam'ın tasavvufî yorumu olan Bektaşilik ve Alevilikte zamanın bazı yıpratmalarına rağmen temel değerlerinde asgari müştereklerin varlığı gözlenmektedir. Özellikle çalışmamızda hırkanın Hz. Peygamber'in döneminden günümüze kadar intikal ettiği, buna ayet, hadîs ve menkıbelerle getirilen yorumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bektaşilik geleceğinde ise arakiye, hırka, taç, kemer, tennure, tığ-ı bend kuşanılmasının belli dinî törenlerden sonra yapıldığı bilinmektedir.

Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi'nde Hünkâr'ın, yola girecek kişilerin tacını tekbirlediği, gözünü sıgadığı, sırtını sıvazladığı ve bu şekilde müride nasibini verdiği (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 377), halife tayin edileceklerise tâc, hırka, çerâğ, sofrâ, 'alem ve seccâde (Duran ve Gümüšoğlu, 2010: 179) vererek farklı bir işlem yapıldığını görmekteyiz. Günümüzde Bektaşilik yoluna girecek olanlara Balım Sultan Erkânâmesi'nde belirtilen kurallara göre uygulama yapılmaktadır. Günümüz uygulamala-

rında Velayetnâmelerdeki özellikle halifelikle ilgili ritüeller tamamen aynı olmamakla beraber büyük benzerlikler bulunmaktadır.

Alevilikte ise kaynak eser olarak kabul edilen Buyruklarda, el yazma eserlerde bulunmasına ve ozanların şiirlerinde bu konuya yer verilmesine karşın artık hırka giyme âdetinin uygulanmadığı görülmektedir. Günümüze intikal eden, Karacaahmed Sultan'a, Abdal Musa'ya ait olduğu ileri sürülen hırkalar olmasına rağmen tarihsel olarak ne zamandan sonra bu uygulamanın kesildiği de tespit edilememektedir.

Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasındaki olaylardan sonra gözden uzak yerlerde yaşamak zorunda olan Anadolu Alevîlerinin inanç kimliklerinden dolayı zarar görmemek için muhtemelen yavaş yavaş hırka ve taç giyme geleneğinden uzaklaştıklarını düşündürmektedir. Hâlbuki Bektaşî Tekkeleri'nde hizmet eden Bektaşî babalarının dergâhlar kapatılıncaya kadar hırka taç, kemer gibi tarikat giysilerini hiç çıkartmadığını ve kullandıklarını bilmekteyiz. Günümüzde de Türkiye'deki Bektaşî Babaları sokakta giymemekle beraber tüm dini törenlerde, ibadetlerde libâs-ı fâhire dedikleri hırka, taç, kemer, teslim taşı, tennurelerini giymekte ve bu inançsal geleneklerini sürdürmektedirler.

Kaynakça

- ÂGÂH BİN SALİH EL İSTANBULÎ, Yahya (2005). Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm, Ocak yayınları, 2. baskı, İstanbul.
- AYTEKİN, Sefer (Tarihsiz) Buyruk, Emek Basım-Yayınevi, Ankara
- DEVELİOĞLU, Ferit (1998) Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugat, 15. Baskı, Ankara
- DURAN, Hamiye ve GÜMÜŞOĞLU, Dursun (2010). Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velayetnâmesi, Ankara.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1963). Mevlevî Âdâb ve Erkânı, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- GÜRTAŞ, Ahmet (1995), Şeyh Mehmed Süreyya, Tarikat-i Aliyye-i Bektaşîyye, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları 176, Ankara
- İSAM, T (1998). Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 17, İstanbul.
- KAPLAN, Doğan (2010). Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik, Türkiye Diyanet Vakfı, 1. baskı, Ankara.
- KARA, Mustafa (1992). Tasavvuf ve Tarikatlar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KOCA, Turgut (1998). Pir Nefes Üstad, Bektaşî Kültür Derneği Yayınları 2, Ankara.
- NOYAN DEDEBABA, Bedri (1998). Bütün Yönleriyle Bektaşılık ve Alevilik, Ardıç Yayınları, c. 1, Ankara.

- (2006). Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardiç Yayınları, c. 1, Ankara.
- (2010). Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardiç Yayınları, c. 8, Ankara.
- SÜSLÜ, Özden (1989). Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri, Ankara
- ÖZTELLİ, Cahit (1971). Pîr Sultan Abdal Bütün Şiirleri, Milliyet Yayınları.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri (1990). Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul
- PALA, İskender (2009). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, 18. Baskı, İstanbul
- PALABIYIK, Hanefi M (2010). Dinî inançları ve özellikleri bakımından Nusayrîlik, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi.
- SUNAR, Cavit (1975). Melâmîlik ve Bektaşilik, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- TAŞĞIN, Ahmet (2003). Şeyh Sâfi Buyruğu (Menâkıbu'l-Esrâr Behçetü'l-Ahrâr), Rehda Widenbürück Çevresi Alevî Kültür Derneği Yönetim Kurulu, Ankara.
- ULUÇ, Tahir (2001). Tasavvuf Geleneğinde Hırka Giymek ve Giydirmek, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ULUDAĞ, Süleyman (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabcacı Yayınevi, İstanbul.